herpy

KAMELEONER

Flap-necked Chameleon

Chamaeleo dilepis

Chamaeleo dilepis er en middels stor, trelevende kameleon fra savanner, buskas og lysåpen skog i store deler av Afrika sør for Sahara. Den kjennes på de to hudflikene bak på hodet og på en hvit stripe langs flanken. Arten er hardfør til å være kameleon, men nesten alle dyr i handelen er villfanget. Den trenger et høyt nettterrarium med UVB, drikker bare dråper og må bo alene.

Familie: Chamaeleonidae Tidligere navn: *Chamaeleo angusticoronatus; Chamaeleo bilobus; Chamaeleo capellii; Chamaeleo isabellinus*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**20-35 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**3-8 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Trelevende**
Biotop	**Savanne og tørrskog**
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**60 × 45 × 90 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**25-30 °C**
Varmeplass	**32-35 °C**
Temperatur, natt	**16-20 °C**
Luftfuktighet	**50-70 %**
Vann	**Ingen vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Kosthold	**Insekter**
Holdes	**Alene**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kullstørrelse	**20-75 egg**
Kull per år	**1-3**
Inkubasjon	**300-365 dager** ved 27-28 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Chamaeleo dilepis er en middels stor kameleon med flatt hode, lav kam og to bevegelige hudfliker (occipitalflikene) bak på hodet, som artsnavnet henviser til: det kommer av gresk dis, to, og lepis, skjell. Flikene reises når dyret føler seg truet. Hele dyret blir 20-35 cm inkludert hale. Hunnene er større og tyngre enn hannene; de minste kjønnsmodne hunnene har en kropp på omtrent 8 cm fra snute til kloakk, hannene omtrent 6 cm.

Grunnfargen er grønn, gulgrønn, gul eller brun, ofte med en lys stripe langs nedre del av flanken og én til tre lyse flekker høyere oppe. Fargen skifter med stemning, temperatur og stress, og arten kan tegne striper, flekker og bånd i lyse eller mørke toner. Er dyret redd, blir det mørkt til nesten svart. Hannene har en tykkere halerot (hemipenisbulen), og hos noen underarter sitter det en liten tarsalspore på bakfoten. Under halsen og buken går det en kam av små, hvite skjell.

Truet blåser dyret opp kroppen og halsen, slik at en lysegul flate blottlegges, åpner munnen vidt, hveser, svaier fra side til side, reiser hudflikene og blir mørkt. Hjelper det ikke, følger gjentatte bitt. Det ser voldsomt ut, men dyret er helt ufarlig, og de fleste dyr roer seg når de får fred.

Arten er svært variabel og er delt i åtte underarter, blant andre *C. d. dilepis*, *C. d. petersii*, *C. d. isabellinus* og *C. d. roperi*. Underartene skiller seg mest i flikenes størrelse, og avgrensningen er omstridt: enkelte av dem, for eksempel *C. d. roperi* og *C. d. ruspolii*, regnes av noen som selvstendige arter. Genetiske undersøkelser har funnet tre hovedlinjer innenfor arten uten å endre inndelingen, og arten kalles derfor et kompleks. Arten er en av de mest handlede kameleonene, og nesten alle dyr i handelen er villfanget; fra Tanzania alene eksporteres i gjennomsnitt omtrent 2.700 levende dyr i året. Handelen skiller sjelden mellom underartene, så opprinnelsen er som regel bare kjent på landnivå.

Utbredelse og leveområde

Chamaeleo dilepis har en av de største utbredelsene blant kameleoner. Den finnes fra Etiopia og Somalia i nord til nordlige Sør-Afrika i sør, og fra Kamerun, Gabon og Angola i vest til Kenya, Tanzania og Mosambik i øst. Den er dessuten funnet i Namibia, Botswana, Zimbabwe, Zambia, Malawi, Eswatini, Lesotho, Burundi, Rwanda, Kongo og Den demokratiske republikken Kongo, i Nigeria, Togo og Ekvatorial-Guinea og i Sør-Sudan, samt på øya Pemba. Forekomsten i Uganda er ikke bekreftet.

I Botswana er den den eneste hjemmehørende kameleonen. Landet forbyr eksport av alle ville dyr, så dyr i handelen kommer fra andre land. I flere områder blir arten sjeldnere fordi buskas ryddes til landbruk, gruvedrift og ved, og fordi dyrene rammes av trafikk når de krysser veier mellom trærne.

> **Naturlig utbredelse:** Etiopia, Somalia, Sør-Sudan, Kenya, Tanzania, Mosambik, Malawi, Zambia, Zimbabwe, Botswana, Namibia, Sør-Afrika, Eswatini, Lesotho, Angola, Kongo, Kongo-Brazzaville, Gabon, Ekvatorial-Guinea, Kamerun, Nigeria, Togo, Burundi og Rwanda.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i kystnær skog, åpen skog, tørre og fuktige savanner og buskrike gressområder, og kan også sees i landsbyer og forsteder. Den holder seg i lave trær, busker og kratt og kommer sjelden opp i kronene på høye trær. Den foretrekker trær med ru bark, som gir godt fotfeste. Om natten sover dyret på en gren dypt inne i bladverket.

Klimaet er varmt og skifter kraftig gjennom året. I det sørlige Afrika er vintrene tørre og kjølige, og sommerdagene kan komme over 40 °C, mens regntiden ligger omtrent fra desember til mars. Lenger nord er klimaet fuktigere. Arten holder ingen egentlig vinterdvale og er aktiv på solrike vinterdager. Den søker varmen og sees ofte krysse åpne veier midt på dagen.

Føden er leddyr, særlig rettvinger (gresshopper og siriss) og deretter biller. Store dyr tar også små øgler, blant andre gekkoer, og andre kameleoner. Arten selv jaktes på av fugler og av slanger som *Dispholidus typus* og arter av slekten *Thelotornis*. Hekkesesongen ligger om våren og sommeren.

Les mer: Vinterdvale og årstider

Stell

TERRARIET

Et voksent dyr trenger et nettterrarium på minst 60 × 45 × 90 cm (lengde × bredde × høyde). Til en stor hunn er 60 × 60 × 90 cm bedre, og større er alltid en fordel. Unger kan gå i 40 × 40 × 75 cm. Det skal bare bo én kameleon i hvert terrarium: hannene er svært intolerante overfor hverandre, og også kjønnene stresser hverandre når de er tett på.

Terrariet skal være høyt framfor bredt. Nett i toppen og i sidene gir den ventilasjonen arten trenger: i fuktig og stillestående luft får den lett luftveisinfeksjoner. Står terrariet i et tørt, kjølig rom, kan to sider dekkes med en plate, slik at fuktigheten holdes bedre. Lamper henger utenpå, oppå nettet.

Innred terrariet med mange grener i forskjellige tykkelser. Grenene skal være ru og høyst så tykke at foten kan gripe rundt dem; omtrent blyanttykkelse er ideelt til klatring. Plant tett med robuste, ugiftige planter, slik at dyret kan trekke seg tilbake i løv og være skjult for mennesker og for lysets varme. Uten dekning blir arten stresset. Grenene skal ligge så langt fra nettet at dyret ikke kan komme opp under en varmekilde og bli forbrent. Bunnen skal ikke ha løst substrat; et brett eller et avløp er enklest, og levende planter står i potter.

TEMPERATUR

Om dagen skal temperaturen i terrariet være 25-30 °C, og på en solgren skal det være 32-35 °C. Start med en 60 W-pære og juster etter målingen: en for sterk lampe kan gi alvorlige brannskader, selv gjennom nettet. Mål på grenen med et infrarødt termometer, og sett en føler på den kalde siden. Dyret skal kunne velge mellom varmt og kjølig, og arten er en utpreget solelsker som sitter lenge i solen.

Om natten skal temperaturen falle til 16-20 °C. Det er ikke nødvendig å varme om natten før temperaturen nærmer seg 10 °C; hvis det er nødvendig, brukes en keramisk varmer eller et romvarmeapparat, og aldri en pære, heller ikke rød eller sort. Arten er hardfør og tåler korte perioder med lave temperaturer, men det er ingen grunn til å utsette den for det. Sitter dyret mørkt og sløvt, henger det under lampen hele dagen, eller spiser det ikke, er solplassen for kald.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal være omtrent 50-60 %, og etter sprøyting kan den gjerne komme opp mot 70 %, så lenge terrariet tørker igjen. Planter hjelper til med å holde fuktigheten. Arten drikker ikke av stående vann, bare dråper fra blader og sprøytede flater, så det brukes ingen vannskål og ingen foss.

Sprøyt terrariet to ganger om dagen: morgen og tidlig kveld. Sprøyt dyret forsiktig og la det drikke til det slutter. Et drypp som renner nedover bladene i en halv time, er et godt tillegg. Alle flater skal være tørre mellom sprøytingene, slik at det ikke oppstår mugg eller bakterier, og vannet må ikke bli stående i sølepytter. Arten kan klare seg lenge uten vann i naturen, men dehydrering er likevel en av de hyppigste dødsårsakene i fangenskap. En tydelig, kraftigere sprøyting i perioden desember til mars tilsvarer regntiden og kan hjelpe dyrene i paringsstemning.

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og solelskende og skal ha kraftig lys i 12 timer og mørke i 12 timer. Fullspektrumlys og UVB er nødvendig, for dyret danner D3 i huden og trenger den for å ta opp kalk. Sett et T5-UVB-rør eller en LED-bar på oversiden av nettet, over hele terrariets lengde, slik at solgrenen får en UV-indeks på omtrent 3-4. Det tilsvarer Ferguson-sone 3; sonen er et anslag ut fra en savannearts levevis og ikke direkte målt for arten.

Plasser grenen slik at dyrets rygg er omtrent 20-30 cm under røret, og kontroller med en UV-måler. UVB-rør mister styrken innen 6-12 måneder, selv når de lyser, så bytt dem etter produsentens anvisning. Direkte sollys er en fordel i en stue med solvindu, men uten skygge kan et lukket terrarium raskt overopphetes. Bruk i så fall bare et nett, og sørg for at dyret kan komme i skygge.

Les mer: Lys og UVB Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

FÔRING

Arten spiser insekter: siriss, gresshopper, kakerlakker (for eksempel *Blaptica dubia*), silkeormer, hornormer, svarte soldatfluer og larvene deres, og i mindre mengder melorm og voksmøllarver, som er feite. Insektene skal være levende, ikke lengre enn dyrets hodebredde og gut-loadet godt med grønt og kalk et par dager før de gis. Variasjon er viktig. Villfangede insekter fra en ren hage er et fint tillegg. Fôr om formiddagen, slik at dyret kan varme opp og fordøye.

Unger får så mange små insekter som de kan spise, flere ganger om dagen. Unger på 3-6 måneder får 10-12 små insekter daglig, og dyr på 6-12 måneder 10-12 middels store annenhver dag. Voksne dyr får 5-7 små til middels store insekter annenhver dag. Arten blir raskt avkreftet og sløv hvis den får for lite, men en hunn som fôres for rikelig, danner for mange og for store kull. Fjern insekter som ikke er spist, for de stresser dyret når de kravler rundt på det.

Pudre insektene lett med kalk uten D3 ved de fleste fôringene. Annenhver uke får de et multivitamin, og annenhver uke kalk med D3, men det siste bare hvis UVB-belysningen er svak. En hunn med egg i kroppen skal ha ekstra kalk.

ATFERD OG HÅNDTERING

Chamaeleo dilepis er mild og rolig sammenlignet med mange andre kameleoner, men det er et dyr man ser på, ikke et man tar opp. Håndtering stresser og skal bare skje når det er nødvendig. Truselatferd med gaping, hvesing og bitt forsvinner når dyret får ro. Gi et nytt dyr 1-2 uker i fred, og plasser terrariet slik at det ikke hele tiden går mennesker forbi.

Arten er solitær. Hanner må aldri bo sammen, og kjønnene skal bo hver for seg, bortsett fra når de skal pares. Om natten sover dyret på en gren dypt inne i løvet, og det skal ha mange gjemmesteder. Mørke farger, en sammentrykt kropp og en åpen munn er tegn på stress. Dyret skal ikke holdes fast og aldri tas i halen.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Hannene har en tydelig tykkere halerot enn hunnene, og hos noen underarter sitter det en liten tarsalspore på bakfoten. Hunnene er større og tyngre. Kjønnsmodenheten følger størrelsen: de minste kjønnsmodne hunnene måler omtrent 8 cm fra snute til kloakk, hannene omtrent 6 cm. Alderen ved kjønnsmodenhet er ikke dokumentert. Hunnene bør først få avkom når de er minst ett år gamle, slik at de har kalk nok til både egg og egen vekst.

Som hos *Chamaeleo calyptratus* kan en hunn danne egg uten å ha møtt en hann, så en voksen hunn skal alltid ha tilgang til en eggleggingsbeholder. Kullstørrelsen følger hunnens størrelse.

PARRING

Arten får avkom om våren og sommeren. En hunn som ikke vil pares, avviser hannen med mørke farger, gaping og hvesing. Skill dyrene straks etter paringen, for hunnen kan angripe hannen.

En periode med kraftigere sprøyting fra desember til mars, der hannen står for seg selv, øker paringsviljen når dyrene settes sammen etterpå. En kald periode eller vinterdvale er ikke nødvendig for å få dyrene til å pare seg. Sett dem bare sammen under oppsyn.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen legger 20-75 hvite egg, i gjennomsnitt omtrent 45, hvert 1-2 cm langt, og 1-3 kull i året. En hunn med egg sees tydelig: buken blir knudrete, og eggene kan skimtes.

En hunn med egg skal ha en eggleggingsbeholder på minst 40 × 40 × 40 cm med minst 30 cm bunn av vasket lekesand eller en blanding av sand og jord, fuktig nok til at et hull holder formen. Sett en gren fra terrariet ned til beholderen. Hunnen kommer ned fra grenene, graver et hull, legger eggene nederst i den og lukker den igjen. Hun skal ha fullstendig ro, og bur og beholder kan dekkes med et klede med et kikkehull. Eggleggingen kan ta flere timer til flere dager. Egg som ikke kan legges, er et livstruende problem (eggbinding), og hunnen må da til veterinær umiddelbart. Etter eggleggingen skal hun ha minst en uke med ro, ekstra vann og kalkrikt fôr.

Les mer: Typiske sykdommer og tegn på sykdom

INKUBASJON

Eggene tas forsiktig opp og legges i samme stilling som de ble lagt i, uten å vendes. De legges halvt nedgravd i fuktig, grov vermikulitt eller perlitt i en tett lukket beholder med noen få små hull. Substratet skal være fuktig, slik at det bare kommer noen få dråper når man presser en håndfull. Lokket skal slutte tett, for ellers tørker eggene ut.

Rugetemperaturen er 27-28 °C, og rugetiden er svært lang: 10-12 måneder. Fjern egg som blir grå eller får mugg. Hos arten er det ikke dokumentert temperaturavhengig kjønn, og kjønnsfordelingen ved forskjellige rugetemperaturer er ukjent.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene er hardføre sammenlignet med mange andre kameleoner, men tørster lett, og dehydrering er den største risikoen. Hver unge sprøytes for seg, til den slutter å drikke. Innred et lite nettterrarium med mange grener og planter, UVB og samme temperaturer som hos de voksne, og gi små insekter daglig, pudret med kalk. Unger som virker stresset, skal tas ut og oppdrettes alene. Ungenes størrelse ved klekking og veksten deres er ikke dokumentert. Med opptil 75 egg i et kull må det være plass til mange unger før en hunn settes til å få avkom.

Helse og vanlige feil

De fleste problemer skyldes stellet og kan unngås med riktig varme, UVB, fukt og luft. De typiske er:

- Dehydrering, den hyppigste årsaken til tap. Tegn er innsunkne øyne og rynket hud.
- Beinskjørhet (metabolsk beinsykdom) ved for lite UVB eller kalk. Gi UVB og kalk.
- Luftveisinfeksjon i fuktig, stillestående luft: slim i munnen, åpen munn, sløvhet. Sørg for ventilasjon.
- Eggbinding hos hunner, som er et akutt og livstruende problem og krever veterinær. Unngå overfôring.
- Brannskader fra lamper og sår på føttene når grener er våte hele dagen.
- Innvendige parasitter og stress hos villfangede dyr. Få en ny kameleon undersøkt med en avføringsprøve før den kommer til andre dyr.

Et friskt dyr har åpne, klare øyne, fyldig hud, griper fast rundt grenen og spiser. Gå til en veterinær med erfaring med krypdyr hvis dyret ikke spiser, går ned i vekt, har lukkede øyne om dagen eller sitter mørkt og sløvt.

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.